

Character Analysis in the Novel "Bait al-Qazi - Al-Arrab al-Akhir" Based on Karen Horne's Theory

Fereshte Jamshidi¹, Shahriar Hemmati², Yahya marof³, Hamed Pourhashmati⁴

1. Corresponding Author Ph.D. Candidate of Department of Arabic Language and Literature, Razi University, Kermanshah, Iran. Email: Fereshteh.jamshidi1992@gmail.com.

2. Associate Professor of the Department of Arabic Language and Literature, Razi University, Kermanshah, Iran. Email: sh.hemati@yahoo.com.

3. Professor of the Department of Arabic Language and Literature, Razi University, Kermanshah, Iran. Email: y.marof@yahoo.com.

4. Assistant Professor, Department of Arabic Language and Literature, University of Guilan, Guilan, Iran. Email: poorheshmati@gmail.com.

Article Info

Article Type:

Research Article

Article History:

Received: 1, April, 2023

in Revised Form:

1, May, 2023

Accepted:

15 May, 2023

Published online:

21 December, 2023

Abstract

Riyad al-Qazi is one of the contemporary Iraqi writers who has depicted the factors influencing the formation of the personality of different strata of society in the novel "Bait al-Qazi - Al-Arrab al-Akhir". The present research aims to analyze the psychological criticism of Riyad Al-Qazi's novel "Bait Al-Qazi - Al-Arrab Al-Akhir" by descriptive-analytical method and based on Karen Horne's personality theory, and to identify the different personality types of the novel and to analyze its neurotic features and to It looks at the roots of the effective causes in the formation of characters in the novel and examines the author's purpose in creating these types of characters. The findings of the research show that in this novel, the type of aggressive personality or movement against others is more frequent than other types. Among the neurotic needs that Hornay puts forward, one can mention power-seeking, sadistic tendencies and inferiority complex and trying to gain status and social position, discarding competitors, exploiting others, which the authors implicitly criticize and depict the harmful effects of each. pulls. One of the reasons that lead to the formation of these neurotic needs is the cultural environment and the chaotic atmosphere of Iraq, which plays a significant role in shaping the character of each person in the novel and has turned them into anti-social people.

Keywords

psychological criticism, personality analysis, Karen Horne, Bayt al-Qazi, Riyad al-Qazi.

<https://ethics.guilan>.

Cite this: The Authors: Jamshidi, F; Hemmati, S; Marouf, Y; Pourhashmati, H. (2024). Character analysis in the novel "Bait al-Qazi- Al-Arrab al-Akhir" Based on Karen Horne's Theory. Journal of ADAB-E-ARABI (Arabic Literature) (Scientific) Vol. 16, No. 1, Serial No. 39- Spring, (111-129). DOI: [10.22059/jalit.2023.357282.612667](https://doi.org/10.22059/jalit.2023.357282.612667).

1. Introduction

Psychological criticism has played an important role in the analysis of literary texts in the contemporary period. So that the analysis of contemporary novels is not possible to some extent without using this literary genre. Introducing solutions to improve the quality of a literary work and identifying its strengths and weaknesses is one of the other achievements of psychological criticism, which provides new solutions for the correctness or incorrectness of a literary work in a codified framework and using new methods. One of the ways to analyze and recognize a literary work is the psychological analysis of the characters of that work and the events that happened to them. In the science of psychology, various definitions have been provided for the concept of personality. The definition of personality from the point of view of each scientist or each school and group depends on its specific theory. But if we want to define personality according to the numerous theories of researchers in this field, we must say: personality is a set of physical, mental and behavioral characteristics that distinguish each person from another.

Character is considered the most important element that conveys the theme of the story and is an important factor in the plot of the story. Therefore, it can be said that the character is the most important and key element of the story, on which the whole story revolves, and the transformation of events, conflicts, plot, conspiracy and other factors are all formed due to the transformation of the character. One of the theorists in the field of personality science is Karen Horne. Karen Horne rejects many of Freud's theories, including his famous "sexual instinct" theory. Contrary to Freud, who believes that the main cause of mental illnesses is the suppression of instinctive desires and most importantly, sexual instincts, he believes that mental illnesses are the result of violent and abnormal relationships between the people in the environment and the child. Like Adler, Horne emphasized social relationships as important factors in the development of personality. He questioned most of Freud's concepts, including the Oedipus complex, libido, and the three-part structure of his personality. According to Karen Horne, people are motivated not by sexual forces or aggression, but by the need for security and affection. Karen Horne defined basic anxiety as (pervasive and hidden feeling of being alone and helpless in a hostile world). Basic anxiety is the basis for the development of later neuroses and is inextricably linked with feelings of hostility and fear. These feelings are similar in all of us. Each person tries to protect himself from basic anxiety in four ways: including: gaining love and affection, being submissive, gaining power, withdrawing. These four self-protection mechanisms have one goal: to defend against underlying anxiety. Each of these self-protection mechanisms can become such a permanent part of the personality that it takes on the character of a drive or need in determining a person's behavior.

Horney introduced ten neurotic needs: 1- Need for love and approval 2- Need for a domineering spouse. 3- The need to renew life in tight fences. 4- The need for power. 5- The need to exploit others. 6- The need for social credit. 7- The need to be admired. 8- The need for success and ambition. 9- The need for self-sufficiency and independence. 10- The need for perfectionism. These needs are never fully satisfied and may conflict with each other and become the source of internal conflicts. For example, the abnormal need for love and acknowledgment is insatiable; The more a person sees love and is recognized and converted, the more he feels in need of love, recognition, and admiration, and is never satisfied with that. These neurotic needs include four ways of protecting oneself from anxiety. We all show these needs to some extent. None of these needs are abnormal or neurotic in the everyday and transient sense. What makes them abnormal is that the person desperately and uncontrollably seeks to satisfy them as the only way to resolve the underlying anxiety. Satisfying these needs doesn't help us feel safe, it just helps us escape the discomfort caused by anxiety.

These needs can be placed in three classes, each of which shows the individual's attitudes towards himself and others, including: moving towards people (submissive personality), moving against people (aggressive personality) and moving away from People (separate personality)... Riyadh al-Qazi is one of the contemporary Iraqi writers who has depicted the factors influencing the formation of the

personality of different strata of society in the novel "Bait al-Qazi - Al-Arrab al-Akhir". And since the content of the novel "Bait al-Qazi - Al-Arrab al-Akhir" fits with Karen Horne's psychological theory and depicts the influence of environmental and cultural factors on the formation of people's personality, the present research is based on it, using a descriptive-analytical method and based on the theory. The character of Karen Horne will deal with the psychological criticism of the novel "Bait al-Qazi - Al-Arrab al-Akhir" by Riyad al-Qazi and identify the different personality types of the novel and analyze its neurotic features and find the root of the effective causes in the formation of the novel's characters and the author's purpose from creation. It examines personality types. In other words, the authors of this research sought to answer the following questions: 1- According to Karen Horne's theory of social psychoanalysis, what personality types are there in this novel, 2- What factors have influenced the behavior of the characters in the novel "Bait al-Qazi", 3- How are the vengeful, aggressive, anti-social behaviors, etc.

reflected in the characters of the novel "Bait al-Qazi" and what are the most important aspects of aggressive, affectionate, isolationist behaviors in this novel, By examining the novel and considering the research hypotheses, we found that: 1. The type of aggressive personality has a high frequency and has a high statistical population compared to the types that seek love and seclusion. By expressing the characteristics of the main character of this story, which is "Imran Bey", the author has shown how the neurotic needs raised by Hornay are destructive and destroy a person's life and future. 2. Among the neurotic needs that Hornay puts forward, one can mention power-seeking, sadistic tendencies and inferiority complex and trying to gain status and social position, discarding competitors, exploiting others, which the authors implicitly criticize and the harmful effects of each. shows. 3. In this novel, the author has determined the origin of these needs and has shown how the cultural and social conditions of the society are influential in shaping the personality of people and creates people with multiple neuroses. 4. The two tendencies of moving away from the people and moving against the people are evident in the character of Imran Bey as the hero of the story. Neurotic needs satisfy the tendency to move away from people, including the need for independence and self-sufficiency and the need for absolute perfectionism to reduce the basic anxiety in his personality.

تحلیل شخصیت در رمان «بیت القاضی - العراب الأخير» بر مبنای نظریه کارن هورنای

فرشته جمشیدی^۱، شهریار همتی^۲، یحیی معروف^۳، حامد پورحشمتی^۴

Fereshteh.jamshidi1992@gmail.com

sh.hemati@yahoo.com

y.marof@yahoo.com

poorheshmati@gmail.com

۱. نویسنده مسئول فرشته جمشیدی، دانشجوی دکتری زبان و ادبیات عرب، دانشگاه رازی، کرمانشاه، ایران. رایانامه:

۲. شهریار همتی، دانشیار گروه زبان و ادبیات عربی، دانشگاه رازی، کرمانشاه، ایران. رایانامه:

۳. یحیی معروف، استاد گروه زبان و ادبیات عرب، دانشگاه رازی، کرمانشاه، ایران. رایانامه:

۴. حامد پور حشمتی، استادیار، گروه زبان و ادبیات عربی، دانشگاه گیلان، ایران. رایانامه:

اطلاعات مقاله چکیده

ریاض القاضی یکی از نویسندگان معاصر عراقی است که در رمان «بیت القاضی - العراب الأخير» عوامل مؤثر در شکل‌گیری شخصیت اقشار مختلف اجتماع را به تصویر کشیده است. پژوهش حاضر بر آن است تا با شیوه توصیفی-تحلیلی و بر اساس نظریه شخصیت کارن هورنای به نقد روان‌شناسانه رمان «بیت القاضی - العراب الأخير» ریاض القاضی بپردازد و تیپ‌های مختلف شخصیتی رمان را مشخص کند و ویژگی‌های روان رنجور آن را واکاوی کند و به ریشه‌یابی علل مؤثر در شکل‌گیری شخصیت‌های رمان بپردازد و هدف نویسنده را از آفرینش این گونه‌های شخصیتی را بررسی می‌کند. یافته‌های پژوهش بیانگر آن است در این رمان تیپ شخصیتی پرخاشگر یا حرکت علیه دیگران نسبت به تیپ‌های دیگر بسامد بیشتری دارد. از نیازهای روان رنجوری که هورنای مطرح می‌کند می‌توان به قدرت‌طلبی، تمایلات سادیسمی و عقده حقارت و تلاش برای کسب مقام و موقعیت اجتماعی، کنار زدن رقیبان، بهره‌کشی از دیگران نام برد که نویسندگان تلویحاً آن‌ها را نقد می‌کند و آثار زبان‌بار هر کدام را به تصویر می‌کشد. از دلایلی که منجر به شکل‌گیری این نیازهای روان رنجور شده محیط فرهنگی و فضای نابسامان عراق است که نقش بسزایی در شکل دادن به شخصیت هر یک از افراد رمان دارد و آن‌ها را به افرادی ضد اجتماع تبدیل کرده است.

نوع مقاله:

بحث علمی

تاریخ دریافت:

۱۴۰۲/۰۱/۱۲

تاریخ بازنگری:

۱۴۰۲/۰۲/۱۱

تاریخ پذیرش:

۱۴۰۲/۰۲/۱۵

تاریخ انتشار:

۱۴۰۳/۰۱/۳۰

نقد روان‌شناختی، تحلیل شخصیت، کارن هورنای، بیت القاضی، ریاض القاضی.

واژه‌های کلیدی:

استناد: جمشیدی، فرشته؛ همتی، شهریار؛ معروف، یحیی؛ پور حشمتی، حامد (۱۴۰۳). تحلیل شخصیت در رمان «بیت القاضی - العراب الأخير» بر مبنای نظریه کارن هورنای: ادب عربی، سال ۱۶، شماره ۱، بهار، شماره پیاپی ۳۹ - (۱۲۹-۱۱۱).
DOI: 10.22059/jalit.2023.357282.612667

۱. مقدمه

نقد روان‌شناختی در دوره معاصر نقش مهمی در تحلیل متون ادبی ایفا کرده است. به طوری که تحلیل رمان‌های معاصر، بدون به کارگیری این گونه ادبی تا حدودی امکان‌پذیر نیست. معرفی راهکارهایی برای بهبود کیفیت اثر ادبی و مشخص کردن نقاط قوت و ضعف آن از دیگر دستاوردهای نقد روان‌شناختی است که در چارچوبی مدون و با استفاده از متدهای جدید، راهکارهای نوینی برای درستی یا نادرستی اثر ادبی ارائه می‌دهد. یکی از راههایی که با آن می‌توان به تحلیل و بازشناسی یک اثر ادبی پرداخت، تحلیل روان‌شناسانه شخصیت‌های آن اثر و حوادثی که بر آنها گذشته است. در علم روان‌شناسی برای مفهوم شخصیت تعاریف مختلفی ارائه شده است. تعریف شخصیت از دیدگاه هر دانشمند یا هر مکتب و گروهی، به نظریه یا تئوری خاص آن بستگی دارد؛ اما اگر بخواهیم با توجه به نظریه‌های متعدد پژوهشگران در این حیطه شخصیت را تعریف کنیم، باید بگوییم: «شخصیت عبارت است از مجموعه ویژگی‌های جسمی، روانی و رفتاری است که هر فرد را از دیگری متمایز می‌کند» (کریمی، ۱۳۹۲: ۸).

«شخصیت برشی از جهان فضایی - زمانی‌ای است که بازنمود شده و نه چیز دیگری؛ همین که یک شکل زبانی ارجاع دهنده (اسامی خاص، بعضی زنجیره‌های اسمی، ضمائر شخصی) داخل متن و در خصوص یک موجود انسان گونه ظاهر شود، با شخصیت سروکار داریم» (تودوروف، ۱۳۸۸: ۲۴۶).

شخصیت مهم‌ترین عنصر منتقل‌کننده تم داستان و عامل مهم طرح داستان محسوب می‌شود. از این رو، می‌توان گفت شخصیت، «مهم‌ترین و کلیدی‌ترین عنصر داستان محسوب می‌شود که تمامیت داستان بر محور آن می‌چرخد و دگرگونی حوادث، جدال‌ها، طرح، توطئه و سایر عوامل همه در اثر دگرگونی شخصیت شکل می‌گیرد» (براهنی، ۱۳۶۱: ۲۴۳)؛ و از آنجای که محتوای رمان «بیت القاضی - العراب الأخير» با نظریه روانشناسانه کارن هورنای تناسب دارد و تأثیر عوامل محیطی و فرهنگی را در شکل‌گیری شخصیت افراد ترسیم می‌کند، هدف این مقاله بررسی و تحلیل رمان «بیت القاضی» بر اساس نظریه «کارن هورنای» است؛ به عبارت دیگر نویسندگان در این جستار به دنبال آن بوده تا به پرسش‌های زیر پاسخ دهند:

۱- بر اساس نظریه روانکاوی اجتماعی کارن هورنای چه تیپ‌های شخصیتی در این رمان وجود دارند؟

۲- چه عواملی در شکل‌گیری رفتارهای شخصیت‌های رمان «بیت القاضی» تأثیر داشته است؟

۳- رفتارهای انتقام‌جو، پرخاشگر، ضد اجتماع و ... چگونه در شخصیت‌های رمان «بیت القاضی» انعکاس می‌یابد و از مهم‌ترین ابعاد رفتارهای پرخاشگری، مهر طلبی، انزواطلبی در این رمان، کدامین موارد است؟

۱-۱. پیشینه پژوهش

در ارتباط با نقد روان‌شناختی با رویکردهای روانکاوانه کارن هورنای، کتاب و مقالات متعددی به رشته تحریر در آمده است که از این آثار پر بار می‌توان به نمونه‌های زیر اشاره کرد: «شخصیت

عصبی زمانه ما»، هورنای، کارن (۱۳۷۶)، در این کتاب اصول نظریات روانکاوانه خود را در خصوص ساختمان عصبی بیان نموده و به صورت جامع، دقیق و موشکافانه به ترسیم خصوصیات شخصیت عصبی و نحوه شکل‌گیری و رشد آن می‌پردازد. افزون بر این، در کتابی با عنوان «عصبانی‌های عصر ما» (۱۹۳۷)، هورنای، هدف خود را ترسیم مشخصات شخص عصبی با تضادهایی که بر وجود او حاکم است و او را به هر سو می‌کشاند؛ قرار داده و نتایج منفی آن را که شامل تشویش‌ها، اضطراب‌ها، رنج‌ها و سایر مشکلاتی که با دیگران و خود خواهد داشت را مورد تجزیه و تحلیل قرار داده است. «نقد روان‌شناسی قهرمان رمان «العطر الفرنسي» (۱۳۹۸)، فارسی، بهنام و دیگران، در این مقاله نویسنده و دیگران بخشی از زندگی مردم سودان را بر اساس مؤلفه‌های نقد روان‌شناسانه شخصیت مورد نقد و تحلیل قرار می‌دهد و نقش عوامل اجتماعی، فرهنگی را در سرنوشت افراد نشان می‌دهد. «تحلیل روان‌شناختی هجویات حطیئه بر اساس نظریه «آدلر» و «هورنای»، (۱۳۹۴)، جهانگیر امیری و فاروق نعمتی، نشریه لسان مبین. نویسندگان این مقاله با رویکرد نقد روانکاوانه از هجو سروده‌های حطیئه، عوامل هجو در شعر وی را در دو دسته عوامل بیرونی و درونی و بر اساس نظریه روان‌شناختی «آلفرد آدلر» و «کارن هورنای» بررسی کرده است. «نقد روان‌شناختی «آنته کریستا» بر مبنای نظریه کارن هورنای، (۱۳۹۵)، محبوبه فهیم کلام، مجله نقد زبان و ادبیات خارجی، نویسنده در این مقاله با پرداختن به شخصیت‌های این اثر حالات روحی آنان همچون خجالت، ترس از جمع، وابستگی، دروغ‌گویی، حقارت و غرور را به تصویر می‌کشد. درباره آثار ریاض القاضی و موضوع مورد بررسی - نقد روان‌شناختی رمان «بیت القاضی - العراب الأخير» بر اساس نظریه کارن هورنای - تا کنون هیچ‌گونه پژوهش مستقلی با این عنوان انجام نگرفته و پژوهش پیش‌رو، نخستین کار است. ما در این پژوهش بر آنیم با سازماندهی و دسته‌بندی داده‌ها و نیز با تحلیلی موشکافانه به نقد و بررسی تأثیر شرایط نابسامان اجتماعی، اقتصادی و سیاسی در روند شکل‌گیری شخصیت‌ها و بیماری‌های روان رنجوری آنها نقش بسزایی داشته است، انجام دهیم.

۲-۱. ضرورت و اهمیت پژوهش

ارزش نتایج این مقاله از این جهت است که زمینه مناسب را برای آشنایی بیشتر با ویژگی‌های ادبی، نویسنده معاصر عراقی «ریاض القاضی» و آراء و نظرات واقع‌گرایانه و اجتماعی وی فراهم می‌کند.

۲. چارچوب نظری پژوهش

کارن هورنای (Karen Horney) از چهره‌های برجسته حوزه روان‌کاوی مکتب فروید به شمار می‌رود و برخی از نظریاتش پیرامون شخصیت، چنان بازتابی در غرب داشته که کمتر کسی با «مفاهیمی چون «خود بیگانگی»، «خود شکوفایی» و «خود انگاره آرمانی» آشنا نباشد» (جان ای و لورنس بی، ۱۳۸۱: ۱۱۶).

او علی‌رغم آنکه به شدت تحت تأثیر اصول روان‌کاوی فروید بود و بسیاری از دیدگاه‌های روانکاوانه‌اش تشابه با نظریه فروید داشت، ولی مانع از آن نشد که او زبان به انتقاد نگشاید و

اختلافات فکری خویش را با فروید بازگو نکند (خوروش، ۱۳۹۴: ۱۷). این دیدگاه، منتقدان بسیاری را بر آن داشت تا به نقد بسیاری از آثار ادبی بر مبنای اصول روان‌شناسی بپردازند. مهم‌ترین مسئله در نظریه هورنای، اضطراب اساسی است. اضطراب اساسی عصبیت را شکل می‌دهد و در تمام افراد عصبی، برخلاف تفاوت‌های ظاهری‌شان مشترک است؛ معجون و ترکیبی است از حالات و کیفیاتی چون عناد، خصومت، احساس حقارت و بی‌ارزشی، احساس بیچارگی، زبونی و ناتوانی، احساس بی‌دفاعی، تنهایی و بی‌کسی در دنیایی که مردمش همه قصد آزار، تحقیر، خدعه، استثمار و سوء نیت دارند. برخی از این اضطراب‌های اساسی ممکن است به صورت ویژگی‌های قوی در شخصیت فرد در آیند به نیاز تبدیل شوند. «کارن هورنای این نیازها را به علت آنکه راه‌حل‌های علاقه‌ای نیستند، نیازهای بیمارگونه می‌داند» (لان‌دین، ۱۳۸۶: ۲۹۶-۲۹۷). هورنای معتقد بود تعارض روان رنجور دوران کودکی می‌تواند به فقدان صمیمیت و محبت واقعی منجر شود. کودکی دشوار، مسبب اصلی نیازهای روان رنجور است و همچنین معتقد بود نگرش‌های بعدی نسبت به دیگران، تکرار نگرش‌های بچگانه نیستند، بلکه از ساختار منشی ناشی می‌شوند که شالوده آن در کودکی ریخته شده است. تجربیات کودکی مسئول اصلی رشد شخصیت هستند. افزون بر آن، هورنای ۱۰ طبقه از نیازهای روان رنجور را مشخص کرد: ۱- نیاز روان رنجور به محبت و تأیید. ۲- نیاز روان رنجور به همسری قدرتمند. ۳- نیاز روان رنجور به محدود کردن زندگی در مرزهای تنگ. ۴- نیاز روان رنجور به قدرت. ۵- نیاز روان رنجور به بهره‌کشی از دیگران. ۶- نیاز روان رنجور به شهرت یا مقام اجتماعی. ۷- نیاز روان رنجور به تحسین شدن. ۸- نیاز روان رنجور به جاه‌طلبی و موفقیت شخصی. ۹- نیاز روان رنجور به خودبستگی و استقلال. ۱۰- نیاز روان رنجور به کمال و آسیب‌ناپذیر بودن. نیازهای اول تا سوم متعلق به گرایش حرکت به سوی مردم است. نیازهای چهارم تا هشتم مربوط به گرایش حرکت علیه مردم و نیازهای نهم و دهم مربوط به گرایش حرکت به دور از مردم است. البته نیاز به همّت و موفقیت شخصی و برتری هم در شخصیت‌های حرکت به دور از مردم نیز وجود دارد (شولتر، ۱۳۹۱: ۱۷۹-۱۸۰).

با نگاهی اجمالی به این طیف، این نتیجه حاصل می‌شود که بعضی از این نیازها، نامناسب نیستند؛ بلکه شیوه‌ای که فرد روان‌رنجور برای رسیدن به آن در پیش می‌گیرد، مخرب است. هورنای معتقد بود در صورتی که انسان‌ها در محیط منظم و صمیمانه‌ای رشد کنند، احساس امنیت و اعتماد به نفس و گرایش حرکت به سوی خود پرورانی را پرورش خواهند داد. «متأسفانه، تأثیرات منفی اولیه اغلب مانع از گرایش طبیعی افراد به سمت خود پرورانی می‌شوند، این وضعیت احساس انزوا و حقارت را در آن‌ها به وجود می‌آورد. احساس بیگانگی با خود نیز به این ناکامی افزوده می‌شود» (فیست، ۱۳۸۷: ۲۰۵). از سوی دیگر، نحوه شکل‌گیری عزت نفس در انسان تحت تأثیر خود ادراک شده و خود ایده آل است.

خود ادراک شده، یک دیدگاه عینی درباره مهارت‌ها و ویژگی‌هایی است که در یک فرد وجود دارد یا فرد فاقد آنهاست، اما خود ایده آل عبارت است از تصویری که فرد دوست دارد از

خود داشته باشد که لزوماً پنداری پوچ و بی‌معنا نیست. زمانی که خود ادراک شده با خود ایده‌آل هم‌تراز باشد، فرد از عزت نفس بالایی برخوردار است» (بیابان‌گرد، ۱۳۷۸: ۲۰).

اگر شخص به شکل افراطی به خود ایده‌آلش توجه کند و غرق در دنیای آرمانی و بی‌نقصش شود، کم‌کم از واقعیت جدا می‌شود و نقاط ضعف و قوتش را نمی‌شناسد. لذا برای اینکه فرد، شخصیتی سالم داشته باشد، باید تعادلی میان خود ایده‌آل و خود واقعیش برقرار کند. «وجود فاصله میان خود ادراک شده و خود ایده‌آل مشکلات مربوط به عزت نفس را به وجود می‌آورد» (پپ و همکاران، ۱۹۸۹: ۳). در نتیجه موجب شکل‌گیری خود انگاره غیر واقعی می‌شود و او را به سمت روان‌رنجوری و افراط در برخی الگوهای ناهنجار و باورهای غلط سوق می‌دهد.

۳. ریاض القاضی و رمان «بیت القاضی»

ریاض القاضی در سال ۱۹۷۴ در بغداد متولد شد، نویسندگی را از سن کم در حالی که هنوز ۱۵ ساله بود آغاز کرد. در اواسط دهه هشتاد علی‌رغم سن کمش تعدادی از نمایش‌نامه‌ها و سه رمان که درباره مصر قدیم و متأثر از شخصیت نجیب محفوظ بود را تألیف نمود است. وی در برخی از نمایش‌نامه‌های عراقی در اواسط دهه هشتاد مشارکت کرده است. وی در سال ۱۹۹۲ وارد عرصه رسانه و سیاست شد و در مجلات فعالیت کرد.

او همچنین چندین مقاله مهم در اعتراض به اوضاع نامناسب عراق نوشت که منجر به خروج وی از عراق در سال ۱۹۹۹ شد، در تبعید، مقاله‌های متعددی برای روزنامه‌های مهم نوشت. وی تحصیلات خود را در لندن به پایان رسانید و به عنوان روزنامه‌نگار مشغول به کار شد «سپس به درخواست برخی از نشریه‌های الکترونیکی، شروع به انتشار خاطره‌های خود کرد و اولین رمان خود «المصیر مذکرات مواطن عراقی» را نوشت» (القاضی، ۲۰۱۷: ۲۱۹). از آثار او می‌توان به الحریق و الرماد، الصرخة، نسرين ابجدية العشق، حواء، عصر النساء، قارئة الفنجان، کهرمانة والغزاة، من یومیات رجل حزين، قصائد ثائرة، نساء علی کف الرب، نسرينات، اسطنبول، اعترافات الحب، المجزرة، بغداد، تأملات و ... اشاره کرد.

رمان «بیت القاضی» یک رمان صدرصد تاریخی نیست بلکه داستان شخصیت‌های است که نقش مهمی در تغییر روند آینده سیاسی و اقتصادی عراق دارند. این رمان حوادث و اتفاقاتی که در بغداد از سال ۱۹۰۲ تا پایان خاندان پادشاهی رخ داده را ثبت نموده است، در واقع این رمان پیرامون درگیری‌ها و نزاع‌ها خانوادگی است که در خانواده «بیت القاضی» رخ می‌دهد، نویسنده تمام اتفاقات و اعمال شخصیت‌ها را برای رسیدن به مقاصد خود به تصویر کشیده و نشان داده است که «قدرت» از فرد چه موجود خطرناکی می‌سازد حتی روابط خانوادگی و پیوندهای خونی را قطع می‌کند و باید در مرحله‌ای آن را متوقف کرد در غیر این صورت خود آن فرد را هم با خود نابود می‌کند.

۴. بررسی ابعاد روانی شخصیت‌ها

در این بخش از پژوهش، شخصیت‌های رمان را در سه گروه شخصیتی که هورنای مطرح نموده است یعنی گرایش حرکت بر علیه دیگران، گرایش حرکت به سوی دیگران و گرایش حرکت به

دور از دیگران بررسی خواهد شد. شخصیت‌های مختلفی در رمان «بیت القاضی- العراب الأخير» ایفای نقش می‌کنند، شخصیت‌های اصلی آن «عمران بیگ» است که بیش‌تر حوادث داستان پیرامون این فرد رقم می‌خورد. از دیگر شخصیت‌ها می‌توان به شخصیت «عاده» (سلیمه و توفیق بیگ) اشاره کرد از شخصیت‌های ثانویه رمان «رحاب»، «أشرفت»، «جاهد بیگ»، «قدر نقیب» نام برد.

۴-۱. گرایش حرکت علیه دیگران

گرچه انگیزش شخصیت پرخاشگر مانند انگیزش شخصیت مطیع حفظ امنیت و مقابله با اضطراب بنیادی است، اما از در دیگری وارد می‌شوند و همواره خشن و سلطه‌جو عمل می‌کنند به طوری که به شهرت برسند و وقتی دیگران برتری آن‌ها را تأیید کنند، ارضا می‌شوند. این افراد چون فقط در صورت پیش افتادن از دیگران احساس امنیت می‌کنند همواره از دیگران درخواست می‌کنند، انتقاد و قضاوت می‌کنند و دست به هر کاری می‌زنند. این افراد برای برتر بودن ممکن است انقدر تلاش کنند تا در حوزه خود بهترین شوند، اما برای فرد رضایت درونی ایجاد نمی‌کند چون این رفتارهای انعطاف‌ناپذیر، حاصل ناامنی و خصومت سرکوب شده فرد است. در بخش زیر شخصیت‌های که گرایش حرکت بر علیه دیگران بر آنها غالب است، بررسی می‌شود.

۴-۱-۱. عمران بیگ

«عمران بیگ» در این رمان، مردی بسیار باهوش و خیال پرداز و از نظر ظاهری فردی مدرن است و گویی یکی از ستاره‌های هالیوود در آن برهه از زمان می‌باشد. چشمان درشت و سیاه او زیرکی و ذکاوت پدرش را داراست و شخصیتی کاریزما دارد، افزون بر اینکه دارای یک ته‌ریش بود ثروت فراوانی نیز به او به ارث رسیده بود همین مسئله حضور او را در عالم تجارت پر رنگ‌تر کرد علاوه بر این هیچ کدام از خانواده‌های عراقی در بغداد قدرت مقابله و رقابت با او را نداشتند. از ابعاد شخصیتی او می‌توان به این موضوع اشاره کرد که او فردی قدرت طلب، بی رحم و دارای تمایلات سادیسمی و نیاز روان رنجور به قدرت و مقام اجتماعی و ایجاد یک فرمانروایی برای خود است.

به گفته هورنای تلاش‌های عصبی برای کسب قدرت و حیثیت و جلال و ثروت نه تنها یک وظیفه دفاعی دارد یعنی نه تنها شخص را در برابر اضطراب و احساس یأس و بیچارگی حمایت می‌کنند، بلکه وسیله‌ای هستند برای اینکه شخص از طریق آن مقدار زیادی از کینه و عناد سرکوب و مخفی شده به بیرون خود بریزد و قدری راحت شود. (هورنای، ۱۳۴۷: ۲۰۸)

نیاز روان رنجور برای کسب قدرت و ثروت در وجود «عمران بیگ» اطرافیان او را تحت تأثیر قرار می‌دهد و اختصاص به نزدیکانش ندارد بلکه هر گروه یا رقیبی که مانع رسیدن به جاه و مقام او می‌شد را در بر می‌گرفت:

«استخدام رجاله طُرُقًا وحشیةً للتکنیل بمعارضیه عن طریق أسالیب الخطف التي طالت أعداداً کبیرةً من أفریاءه

و حتی غیر الأفریاء أی -المنافسین- له فی التجارة ...» (القاضی، ۲۰۱۷: ۲۳).

ترجمه: مردان او از روش‌های وحشیانه برای آزار و اذیت مخالفانش از روش‌های آدم ربایی استفاده می‌کردند که بر تعداد زیادی از بستگان و حتی غیر خویشاوندان او یعنی رقبای وی در تجارت تأثیر می‌گذاشت.

در بخش زیر که از رمان «بیت القاضی» نقل شده است، به وضوح گرایش به سوی پیروزی کینه‌توزانه با از میان برداشتن پدر خودش مشاهده می‌گردد:

«عندما دبر «عمران بیگ» محالو اغتیل والدو وهو فی طریقه إلی اجتماع مهم یقع خارج حدود بغداد ... تم استیقایفه فی حاجز وهمی من قبل بعض الأفراد وهم بالزوی العسکری ... قبل أن تظهر من العدم سیرتان وتحاصر سیرته فجأة ...» (القاضی، ۲۱).

ترجمه: هنگامی که «عمران بیگ» نقشه‌ای برای ترور پدرش در راه رفتن به یک جلسه مهم در خارج از مرزهای بغداد برنامه‌ریزی کرد... او را در یک ایست بازرسی جعلی توسط برخی از افراد که لباس نظامی پوشیده بودند، متوقف نمود ... ناگهان از جای که فکرش را نیم کرد دو اتومبیل ظاهر شد و اتومبیل او را محاصره کردند.

ریشه این رفتار و نیازهای روان رنجور «عمران بیگ» را باید در گذشته او و رفتار پدرش با وی جستجو کرد وی همواره توسط پدر سرزنش می‌شد و شخصیت و آرزوهای او را نادیده می‌گرفت و همین امر باعث یأس و ناامیدی در وجود «عمران بیگ» می‌شد به همین خاطر برای اینکه احساس ناچیزی نکند و اینکه در نگاه دیگران ناچیز نماند هدف و وظیفه خود را تلاش برای کسب قدرت و ثروت قرار می‌دهد حتی برای رسیدن به این هدف با طراحی و نقشه‌ای پدر خود را به قتل می‌رساند و خواهر و شوهر خواهر خود را به بهانه‌ای واهی از سر راه بر می‌دارد. این بی‌رحمی او اختصاص به خانواده‌اش ندارد بلکه دیگر رقبای او را در عرصه تجارت در بر می‌گیرد و یکی پس از دیگری را با انواع روش‌های مختلف از میان بر می‌دارد، در واقع شخصیت وی را می‌توان در گروه حرکت علیه مردم در نظر گرفت.

شخصیت «عمران بیگ» دارای نیاز روان‌جور استثمار و بهره‌کشی از دیگران برای رسیدن به خواسته خود است ولی در راه رسیدن به هدفش همه را از سر راه بر می‌دارد جنون خود بزرگ داشتن و رسیدن به کمال او را از مسیر صحیح منحرف کرده حتی در این راه اقدام به قتل نوزادی که تازه متولد شده می‌کند، ولی با رسیدن همسرش «عائده» این عمل او ناتمام می‌ماند:

«تقدم نحو الشبک والرضیع بین یدیه ... فتساءل فی نفسه بجبروت: -ماذا لو ترکته الآن یهوی من بین یدی؟ من سیسغه حینها؟ لا أحد ... ایتمم بخت ...» (همان: ۱۸).

ترجمه: او در حالی که بچه در دست‌هایش بود به سمت پنجره رفت از خود پرسید: اگر من او را از دست‌انم رها کنم تا بیفتند چطور است؟ چه کسی به او کمک می‌کند هیچ کس وجود ندارد. لبخندی از روی بدجنسی زد.

این جنون روانی، میل به آسیب رساندن دیگران که در وجود «عمران بیگ» نهادینه شده است را می‌توان سرمنشأ تمایلات سادیسمی به شمار آورد که هورنای، این نیاز روان رنجور را خودانگاره آرمانی معرفی می‌کند، شخص بیمار در این گرایش، سعی بر آن داشته برای خاموش کردن عطش درونی مبنی بر فروکش کردن خشم روانی خود، دیگران را اذیت و آزار کند و

موجب ارضای تمایلات دیگر آزار در خود شود. لذا تمام تلاش خود را برای این منظور به کار می‌برد. عامل دیگری که به تمایلات سادیستی کمک می‌کند، خود ایده آلی است.

«شخص عصبی با همه تلاش‌هایی که برای رسیدن به خود ایده آلیش بکار می‌برد، به آن نمی‌رسد. در نتیجه با خودش دشمن می‌شود، با خودش عناد پیدا می‌کند، از خودش متنفر می‌گردد و دائماً خود را از این بابت تنبیه و سرزنش می‌کند. حالا برای اینکه عناد به خود زیاد آزارش ندهد، سعی می‌کند مقداری از آن را به دیگران منعکس سازد. این است که دائماً درصد آزار و اذیت آن‌ها بر می‌آید» (هورنای، ۱۳۵۱: ۱۶۶).

شخصیت «عمران بیگ» برای پاسخ به تمایلات سادیسیم خود و در جستجوی روان رنجور خود برای شهرت و رسیدن به جاه طلبی و در تلاش به سوی پیروزی هر فردی را که بر سر راه خود می‌بیند از بین می‌برد.

۴-۱-۲. قدری نقیب

شخصیت «قدری نقیب» دست راست عمران بیگ است و گرایش حرکت علیه مردم دارد و به دستور «عمران بیگ» بسیاری از تجار و افراد مختلف را به شیوه‌های گوناگون به قتل می‌رساند، ابعاد شخصیتی «قدری نقیب» شباهت بسیاری به «عمران بیگ» دارد در نقشی که در رمان دارد می‌توان نیازهای روان رنجور متعددی را در وجود او مشاهده نمود البته ریشه تمام این نیازها و بیماری‌های روان رنجوری جامعه و محیط عراق است که به شکل‌گیری چنین شخصیت‌ها منجر شده است، شخصیت‌های که برای سرپا ماندن مجبورند این‌گونه رفتار کنند، از نیازهای روان رنجور وجود او می‌توان به نیاز روان رنجور به بهره‌کشی از دیگران، شهرت یا مقام اجتماعی، تحسین شدن و جاه‌طلبی اشاره نمود:

«القاتل المحترف الذي اغتال الجابرة من رجال التجارة والسياسة من خلال طرقة الإجرامية المحترفة فتخلص منهم لقاء أجور ضخمة ولهذا السبب اختاره سيده ليكون اليد اليمنى له بالرغم من عدم ثقة بأحد ... كان يستعين به دائماً للتخلص من خصومه سواء من التجار أو من السياسيين الذين يهددون مصالحه بشكل عام» (القاضی، ۲۰۱۷: ۵۶).

ترجمه: قاتل حرفه‌ای که مردان قدرتمند تجارت و سیاست را با روش مجرمانه حرفه‌ای ترور کرد، بنابراین در ازای دستمزد هنگفت از شر آن‌ها خلاص می‌شد و به همین خاطر، سرورش علی‌رغم اینکه او به هیچ کس اعتماد نداشت او را انتخاب کرد تا دست راست او باشد... «عمران بیگ» با استفاده از او از دشمنانش که شامل افراد تاجر و سیاستمدارانی که منافع او را تهدید می‌کردند، کمک می‌گرفت تا از شر آن‌ها خلاص گردد.

تمایلات سادیسیمی که در وجود او قرار داشته سبب گردید تا در خدمت سران و افراد با نفوذی قرار گیرد و به این نیاز روان رنجور خود پاسخ دهد. علت این نیازهای روان رنجور در وجود او ریشه در احساس استعمار و شکست دیگران دارد همان‌گونه که هورنای می‌گوید یکی از نشانه‌های افراد سادیسیم «تلاش منتقمانه و کینه آمیز برای غلبه بر دیگران بزرگ‌ترین محرک و راننده او در زندگی است» (هورنای، ۱۳۵۱: ۱۶۷). شخصیت «قدری نقیب» با ارضای تمایلات

سادیسمی خود و با از میان برداشتن رقیبان «عمران بیگ» احساس نیرو و قدرت و کارآئی در خود احساس می‌کند به این دلیل که می‌بیند می‌توانند دیگران را به هر روشی از میان بر دارد.

۴-۲. گرایش حرکت به سوی دیگران

مطابق این نظریه افراد مطیع چون امنیت خاطرشان به نظری که بقیه در موردشان دارند وابسته است، عموماً به‌گونه‌ای رفتار می‌کنند که خیلی با ملاحظه، مشتاق همدلی و کمک به دیگران و حساس به نیازها دیگران به نظر می‌آیند. افراد مطیع در روابط خود بسیار سازش‌پذیر هستند به طوری که خواسته‌ها و نیازهای خود را به راحتی کنار می‌گذارند و تسلیم دیگران می‌شوند. برای جلب عشق و محبت هرکاری می‌کنند و خود را افرادی ضعیف و در عین حال فداکار و سخاوتمند می‌بینند. از افرادی که گرایش به سوی دیگران دارند «أشرف» و «جاهد بیگ» است.

۴-۲-۱. أشرف

«أشرف» زنی بسیار زیرک و باهوش است که در مقابل «عمران بیگ» می‌ایستد و از کارهای پنهان او و قتل «سلیمه» خبر دارد و به او هشدار می‌دهد که چنین اقداماتی راه سقوطش را فراهم می‌کند، در واقع نقش او در این رمان نقشی حمایتگر دارد که نسبت به «عمران بیگ» دارد، از دیگر ابعاد شخصیتی او که پرده از نیاز روان رنجور او بر می‌دارد نیاز به یک حامی و پشتیبان قدرتمند است و برای رسیدن به این خواسته از زیبایی‌هایی زنانه و حیل‌ها و فریب‌های خاص خود استفاده می‌کند و در خفا و پنهانی معشوقه «عمران بیگ» می‌شود و جذب قدرت و هیبت و اقتدار او می‌شود، وجود نیاز روان رنجور به همسر و حامی قدرتمند از تم‌های شخصیتی او است، در واقع افراد روان رنجور به علت فقدان اعتماد به نفس، سعی می‌کنند خودشان را به همسری قدرتمند بچسبانند.

«این نیاز، ارزش قائل شدن بیش از حد برای محبت و ترس از تنها بودن یا رها شدن شامل می‌شود. سرگذشت زندگی هورنای، نیاز شدید به برقرار کردن رابطه با مردی بزرگ را نشان می‌دهد و او در دوران زندگی بزرگ‌سالی خود یک‌سری از این‌گونه روابط را داشته است» (فیست، ۱۳۸۷: ۲۱۹).

این نیاز، بعد خاصی از شخصیت «أشرف» را در بر گرفته است و همواره سعی در یافتن حامی و پشتیبانی قدرتمند است:

«خوفا من أن یكشفه أعدائه بأنه یحتفظ بعشيقه سرّية یعیش فی ازدواجية الجبار والعاشق ولكن فی النهاية إنسان وعاشق متمرد علی واقعه تلکزه تلک المتهیجة» (القاضی، ۳۷).

ترجمه: او از ترس اینکه دشمنان کشف کنند که او یک معشوق مخفی را حفظ می‌کند در یک دوگانگی قدرتمند و عاشقانه زندگی می‌کرد، اما او در نهایت یک انسان و عاشق است که در برابر واقعیتش سرکش است و آن عنصر تحریک کننده او را سوق می‌دهد.

دوگانگی در شخصیت بدین صورت است که زندگی و عملکرد یک شخص توسط خود او کنترل نشود. این رویکرد موجب تغییر در افکار، عملکرد و ادراک فرد شده و کنترل وی را شخصیت فرضی ثانویه به دست گرفته و واکنش‌هایی را خلق کرده که کاملاً با رفتارهای پیشین فرد در تضاد است و موجب تعجب اطرافیان می‌شود. این هویت مجزا، خشونت روانی را در

برخورد با دیگران تشدید نموده تا جایی که می‌تواند موجب آسیب‌های جدی به اطرافیان و جامعه شوند.

۲-۲-۴. جاهد بیگ

پدر «عائده» است شخصیتی نرمال دارد و گرایش به سوی مردم را در رمان ایفا می‌کند سعی دارد از طریق دخترش «عائده»، «عمران بیگ» را از خطرات احتمالی دور کند زیرا از اعمال و کارهای وی در هراس است و می‌ترسد که اعتبار خانواده و موقعیت آن‌ها را در خطر اندازد به همین خاطر به «عائده» متوسل می‌گردد تا شوهر خود را از اعمال خطرناکش باز دارد؛ اما تلاش‌های او نتیجه‌ای در بر ندارد، زیرا شخصیت «عمران بیگ» به گونه‌ای است که این سخنان بر او تأثیر نمی‌گذارد، از نیازهای روان رنجوری که بر شخصیت او سایه افکنده و تم بیمارگونه‌ای به خود گرفته است موفقیت و اعتبار شخصی و خانوادگی است.

در واقع افرادی که «نیاز روان رنجور به جاه‌طلبی و موفقیت شخصی دارند، اغلب سایر نیرومندی برای بهترین بودن، دارند، آن‌ها باید برای تأیید کردن برتری خودشان، دیگران را شکست دهند» (فیست، ۱۳۸۷: ۲۱۹).

«عائده ... زوجک سوف یوصلنا بدیکتاتوریته إلی مستوی القاع سوف یهدم ما بنیناه... أنه مجنون ... و ستکون نهاية التاريخ عائلتنا العریقة ولا أدنی شک ... یجب أن نوقفه ولوبالقوه. -أعرف ذلك ... أنا اکاد أری هذا السقوط ...» (القاضی، ۴۰).

ترجمه: عائده... شوهرت ما را با دیکتاتوری خود به سطح پایانی می‌رساند. او آنچه را که ما ساخته‌ایم، ویران می‌کند ... او یک بیمار و دیوانه است ... و پایان تاریخ خانواده اصیل را بدون شک فراهم می‌کند باید او را حتی اگر به زور و جبر هم شده باشد، متوقف کنیم. - من این مسئله را می‌دانم و این سقوط را نزدیک می‌دانم. با تحلیل شخصیت «جاهد بیگ» مشخص می‌شود که در او عطش قدرت، ثروت و جایگاه و نفوذ اجتماعی وجود دارد. او آن قدر سودای قدرت در سر دارد که برای رسیدن به آن از انجام هیچ کاری باکی ندارد و بهترین تجار شهرش که نقش بزرگی در موفقیتش داشته را به قتل رسانده است؛ اما حضور «عمران بیگ» مانعی بر سر راه او است به همین خاطر به دخترش «عائده» متوسل می‌شود تا شوهرش را از کارهای که تمام آرزوهای او و تمام خاندان را ویران می‌کند بر حذر دارد اما نتیجه‌ای در بر ندارد.

۳-۳-۴. گرایش حرکت به دور از دیگران

این افراد از هر گونه تأثیر پذیرفتن یا تحت تأثیر قرار دادن اجتناب می‌کنند؛ و خود را از تمام قید و بندها و تعهدات رها می‌کنند. این افراد چنان میلی به جدایی از محیط خود دارند حتی تمایل به گوش دادن موسیقی و احياناً تأثیرپذیری از آن را هم ندارند. شخصیت جدا هر گونه احساس را انکار می‌کند و تأکید شدی بر عقل و منطق دارد. از افرادی که این تیپ شخصیتی بر آنها غلبه دارد می‌توان به «عائده» «یاسین» «سلیمه و توفیق بیگ» اشاره نمود.

۱-۳-۴. عائده

«عائده» در این رمان، شخصیت زنی است که بین خانواده پدری خود و خانواده شوهرش گیر افتاده است، شوهرش با زیاده‌روی‌های بی‌مورد و خون‌ریزی و کنار زدن رقیبان، دشمنان زیادی

برای خود ایجاد کرده است. او زنی است که در زندگی شخصی خود دچار ناکامی شده است و از این وضعیت، راضی و خشنود نیست. ریشه‌های این نارضایتی را می‌توان ناشی از رفتارهای «عمران بیگ» و بی‌وجهی او نسبت به عائده دانست. از دیگر دلایل، بچه‌دار نشدن اوست و همین مسئله تأثیر منفی و بزرگی در روح و روان او گذاشته و شادی و سلامت او را تحت تأثیر قرار داده است.

از دیگر دلایل می‌توان به وجود زن دیگر در زندگی شوهرش اشاره کرد و همین امر او را دچار نوعی ناکامی و حس خود خوار شماری کرده است. هورنای شش روش بیزاری از خود را مشخص می‌کند. از جمله آن‌ها خود خوار شماری است؛ بیزاری از خود ممکن است به شکل خود خوار شماری نشان داده شود، که به صورت حقیر شمردن، دست کم‌گرفتن، مورد تردید قرار دادن، رد کردن و مسخره کردن خویش ابراز می‌شود. خود خوار شماری اجازه نمی‌دهد افراد برای بهبودی یا موفقیت تلاش کنند.

«ممکن است مرد جوانی به خودش بگوید: «تو احمق از خود راضی هستی! چه چیزی باعث می‌شود فکر کنی با زیباترین زن شهر قرار ملاقات بگذاری؟ شاید زنی شغل موفقیت‌آمیز خود را به «شانس» نسبت دهد. گرچه ممکن است این افراد از رفتارشان آگاه باشند، اما نمی‌دانند که بیزاری از خود آن را بر می‌انگیزد» (هورنای، ۱۹۵۱: ۱۱۰)

این خود خوار شماری و عدم اعتماد به نفس کافی موجب می‌شود فرد نتواند روی اهدافش تمرکز و برنامه‌ریزی صحیحی داشته باشد در نتیجه موجب شکست و تشویش روحی‌اش می‌شود. این شخص رفته رفته توانایی خود را برای کنترل امور از دست داده و گرایش به زیر مجموعه شدن از سوی دیگران دارد.

«ماذا هذا الوجوم حبيبتی؟ مازال معها... «أشرفت» ... لم أكن أتصور يوماً بأن هذه المرأة المتكبرة ستدخل حياتنا فجأة و... سكتت كاتمة حزناً عظيماً فلم تستطع أن تكمل جملتها...» (القاضي، ۴۱).

ترجمه: (پدرش خطاب به او می‌گوید): چرا دارای گریه می‌کنی عزیزم؟ هنوز با اوست... «أشرفت». هیچگاه تصور نمی‌کردم روزی این زن متکبر بر زندگی ما ناگهان وارد شود او با ناراحتی زیادی سکوت کرد و نتوانست جمله‌اش را کامل کند.

شخصیت «عائده» هم به دلیل اینکه پای فرد دیگری در زندگی شوهرش باز شده و جایگاه او را در قلبش پر کرده است، خود را دستم می‌گیرد و همواره خود را از درون خوار و تحقیر می‌کند مخصوصاً آنکه از این احساس خود چیزی به «عمران بیگ» نمی‌گوید. این خود کم‌پنداری را می‌توان مولود شرایط و نا‌ملایمتی‌هایی دانست که از سوی جامعه متوجه جنس عائده شده است. چنین تیپ‌های شخصیتی بیشتر انتظار دارند بدون بازگو کردن عوامل ناراحتی خود، طرف مقابل علت را حدس و مشکل را ریشه‌یابی کند که در بسیاری از اوقات چنین اتفاقی نمی‌افتد. زنانی که در زندگی با خیانت روبرو می‌شوند تأثیر روانی‌ای که خیانت بر زنان تحمیل می‌کند کمتر از قتل نیست. زنانی که به طور ناخواسته با این معضل روحی مواجه می‌شوند نمی‌توانند حواس خود را

بر روی کنترل امور متمرکز کنند و تنها در پی راهی برای خلاص شدن از این معضل روحی موجب از دست دادن چیزهای مهم دیگر هستند.

عائده تمام فکر خود را متمرکز خلاص شدن از حیل‌های اشرقت کرده این در حالی است که موجبات تنفر و طرد شدن از سوی همسر را به دنبال دارد.

۲-۳-۴. سلیمه و توفیق بیگ

از شخصیت‌هایی است که در این رمان طعمه‌ی زیاده‌خواهی‌های «عمران بیگ» می‌شوند و با طراحی دسیسه‌ای که توسط او اجرا می‌گردد، کشته می‌شوند. در واقع ماجرا از این قرار است که «سلیمه» و همسرش از ترس عمران بیگ و برای آغاز یک زندگی جدید به استانبول فرار می‌کنند و در آنجا با هم ازدواج می‌کنند و صاحب یک پسر می‌شوند. «عمران بیگ» در ظاهر این اتفاق را یک ننگ و عار برای خانواده (بیت القاضی) می‌داند که دختر آن‌ها با یک مرد غریبه فرار کرده است به همین خاطر به افراد خود دستور می‌دهند که شوهر سلیمه را به قتل برسانند و «سلیمه» را با خود به قصر او بیاورند، او خواهر خود، سلیمه را به روش‌های مختلفی شکنجه و آزار می‌دهد و هیچ ترحمی به وی نمی‌کند:

«سلیمه» لم تكن لديها القوة الكافية لتردد على جنون أحيها لا تزال تتوجع من جذبه لشعرا بوحشية... بل وحرک کل الأوجاع الساكنة فی جسدها وروحها... كانت تتلوى خوفا وألما» (القاضی: ۲۸).

ترجمه: «سلیمه»، قدرت کافی برای پاسخ به جنون و دیوانگی برادرش نداشت او هنوز از کشیدن وحشیانه موهایش درد می‌کشید ... او حتی تمام دردهای ثابت موجود در بدن و روح او را برانگیخته بود ... از درد و ترس به خود می‌پیچید هیچ توان و نیرویی نداشت.

اما در حقیقت امر مسئله آبرو، تنها یک بهانه بود که «عمران بیگ» به آن چنگ زده بود. در واقع هدف اصلی او از میان برداشتن تمام وراثت پدری‌اش بود تا تنها خود باقی بماند و بر هم دارای‌ها تسلط یابد به همین خاطر طمع قدرت و ثروت چنان در روح او نفوذ کرده بود که چشمش را بر روی هر واقعیتی و هر پیوند خانوادگی بسته بود. شخصیت «سلیمه» و همسرش دارای حرکت به سوی مردم هستند، به گونه‌ای که از اضطراب روانی کمتری نسبت به گرایش حرکت علیه مردم برخوردارند. آنها برای رضایت و خوشایند اطرافیانی که دارای شخصیت کنترل-کننده هستند و به نوعی کنترل امور را به دست گرفته‌اند، دست به هر کاری می‌زنند.

«مفهوم حرکت به سوی مردم هورنای به معنی حرکت به سوی آن‌ها با حال و هوای محبت واقعی نیست، بلکه به نیاز روان رنجور به محافظت کردن از خود در برابر احساس‌های درماندگی اشاره دارد در واقع شخص عادی و سالم از روی میل و طیب خاطر به دیگران مهر می‌ورزد و از اینکه دیگران نسبت به او محبت کنند خوشش می‌آید. ولی شخص عصبی به حکم ضرورت و احتیاج درونی می‌کوشد تا محبت و توجه و تصویب دیگران را جلب کند تا به این طریق احساس امنیت کند» (هورنای، ۱۳۵۱: ۴۰).

شخصیت‌های «سلیمه و توفیق بیگ» برای جلب نظر «عمران بیگ» تن به خواسته‌های او می‌دهند و تمام اموال و ثروت خود را در اختیار او قرار می‌دهند و درصدد جلب توجه و محبت او هستند اما تلاش‌های آن‌ها سودی در پی ندارد و به دلیل احساس درماندگی در برابر «عمران

بیگ» و برای در امان ماندن از شر آزار و اذیت‌های او فرار می‌کنند اما نهایتاً توسط او کشته می‌شوند.

۳-۳-۴. یاسین

«یاسین» فردی جوان است و شخصیتی دور از مردم و انزوا طلب دارد، وی در زیر پل که جای نمناک و سرد و تاریک است، گدایی می‌کند. همه را به خاطر زندگی سختی که دارد لعنت می‌کند به همین خاطر از همه کینه به دل دارد. شکل ظاهری او به خاطر سختی و مشکلات فراوان شبیه مومیایی شده تا انسان عادی، فردی رنگ پریده و لاغر اندام و فک‌های او دارای زخم و حشمتناکی است، پیشانی و چانه او نیز دچار آسیب شده تمام این موارد زیبایی درونی‌اش را هم از او می‌گیرد قبل از این اتفاقات، او اخلاق بدی نداشته، این اتفاق نتیجه سقوط از ساختمانی بوده که در آن هیچ دخالتی نداشته در واقع او یکی از شخصیت‌های فراموش شده جامعه است که روزگار او را بدون هیچ ترحمی رها کرده است و پرونده زندگی او را به قسمت بایگانی فرستاده تنها هم و غمش این است که از افراد رستوران دار در منطقه باب الشرقی روزی‌اش طلب کنند اما او بعد از آنکه به او صدقه می‌دهند و سیر می‌شد شروع به دشنام به آن‌ها می‌کند در نتیجه او را از آنجا به بیرون پرت می‌کنند این حادثه هر روز تکرار می‌شود.

«با بررسی و تحلیل ابعاد شخصیتی او مشخص گردید که در او نیاز روان رنجور به محدود کردن زندگی در مرزهای تنگ وجود دارد» افراد روان رنجور اغلب تلاش می‌کنند توجه کسی را جلب نکنند، مقام دوم را به دست آورند و به بسیار اندک قانع باشند. آن‌ها توانایی‌های خود را دست‌کم می‌گیرند و می‌ترسند از دیگران توقع داشته باشند» (فیست، ۱۳۸۷: ۲۱۹).

شخصیت «یاسین» به دلیل ناراحتی و مشکلاتی که جامعه و خانواده‌اش برای او فراهم می‌کنند رفته رفته از اغلب مردم فاصله می‌گیرد و عرصه‌های زندگی را بر روی خود تنگ و محدود می‌کند:

«كان ناظم على الأغنياء والقسمه التي يعتبرها غير عادلة «كما يصفها» التي قسمها الله له ... وطبعاً «حاشا لرب الكون من أن يكون كذلك فهو ملك الملوك ورب السموات والأرض» ومقسّم الأرزاق بالعدل» (القاضي: ۴۸).

ترجمه: او از همه ثروتمندان و بختی‌کی آن را ناعادلانه می‌پنداشت کینه داشت، او سرنوشتی را که خداوند برای او در نظر گرفته بود را نیز اینگونه توصیف می‌کرد «از خداوند به دور است که این‌گونه باشد او پادشاه پادشاهان و پروردگار آسمان‌ها و زمین است» و تقسیم‌کننده عادل رزق و روزی است.

این گرایش عزلت‌گزینی او به حد عصبی می‌رسد و آن زمانی صورت می‌گیرد که از ارتباط و آمیزش با دیگران ترس و انزجار دارد. منشأ این نیاز روان رنجور در وجود او جامعه است جامعه‌ای که کسی او را دوست نداشته حتی برادرانش او را طرد کرده‌اند، از دیگر منشأهای این نیاز، شکست در عشقی است که به دختر همسایه داشته است و در رسیدن به او شکست می‌خورد و ناکام می‌گردد هورنای در این باره می‌گوید: «شدت و ضعف حقیقی تمایلات عزلت‌گزینی و

بیگانگی اشخاص عصبی از مردم، بستگی دارد به اینکه در کودکی و نوجوانی تا چه حد از دیگران آزار دیده و رابطه انسانی آن‌ها خشن و ناهنجار بوده است» (هورنای، ۱۳۵۱: ۶۱).

۵. نتیجه

با بررسی رمان و با توجه به فرضیه‌های پژوهش مشخص گردید که:

۱. تیپ شخصیت پرخاشگر بسامد بالای دارد و جامعه آماری بالایی را نسبت به تیپ‌های مهر طلب و عزلت طلب به خود اختصاص داده است.
۲. نیاز روان رنجور قدرت و جاه‌طلبی و کسب مقام و موقعیت اجتماعی و بهره‌کشی از دیگران بسامد بیشتری نسبت به دیگر نیازهای روان رنجور دارد.
۳. نویسنده در این رمان منشأ نیازهای روان رنجور را مشخص کرده و نشان داده است که چگونه شرایط فرهنگی و اجتماعی جامعه در شکل دادن به شخصیت افراد تأثیرگذار است و انسان‌های با روان رنجورهای متعددی را خلق می‌کند.

منابع

- ادیم، عبدالله، گلی زاده، پروین و علی فیروزی (۱۳۹۴)، «تحلیل شخصیت شمس و ارتباط وی با مولوی از دیدگاه روان‌شناسی با تکیه بر نظریه شخصیت کارن هورنای»، پژوهش‌های ادب عرفانی (گوهر گویا)، سال نهم، شماره ۲ (پیاپی ۲۹)، صص ۵۱-۷۰.
- امیری، جهانگیر و فاروق نعمتی (۱۳۹۴)، «تحلیل روان‌شناختی هجویات حطیئه بر اساس نظریه «آدلر» و «هورنای»، لسان مبین، دوره ۷، شماره ۲۱، صص ۱۳۱-۱۵۶.
- القاضی، ریاض (۲۰۱۷)، بیت القاضی العراب الأخير، لندن، مؤسسه Iraqibbc الإخبارية بئجلتترا. برهانی، محمدرضا (۱۳۶۱)، قصه‌نویسی. چاپ سوم، تهران، البرز.
- بیابان‌گرد، اسماعیل (۱۳۷۸)، روش‌های افزایش اعتماد بنفس در کودکان و نوجوانان، چاپ پنجم، تهران، انتشارات سازمان انجمن اولیا و مربیان.
- پسندی، فائزه، اقبالی، عباس و محسن سیفی (۱۳۹۸)، «روانکاوی مؤلفه‌های شادکامی در شعر خالد أبو خالد بر اساس روانشناسی مثبت‌گرا»، دو فصلنامه نقد ادب معاصر عربی، پیاپی ۱۷، صص ۲۵۵-۲۸۲.
- تودوروف، تزوتان (۱۳۸۸)، بوطیقای نثر: پژوهش‌های نو درباره حکایت، ترجمه انوشیروان گنجی پور، تهران، نی.
- خوروش، مهدی (۱۳۹۴)، روان‌شناسی شخصیت، چاپ اول، اصفهان، انتشارات سنا.
- شاملو، سعید (۱۳۸۸)، مکتب‌ها و نظریه‌ها در روانشناسی شخصیت، چاپ نهم، تهران، رشد.
- شولتز، دوان و سیدنی ال شولتز (۱۳۷۷)، نظریه‌های شخصیت، ترجمه یحیی سید محمدی، چاپ اول، تهران، هما.
- غیبی، عبدالأحد، خوش نفس، حبیبه (۱۳۹۷)، «بررسی روان‌شناختی تیپ‌های شخصیتی در رمان «البادنجانة الزرقاء» اثر میرال الطحاوی بر اساس نظریه کارن هورنای»، دو فصلنامه نقد ادب معاصر عربی، پیاپی ۱۶، صص ۷۳-۹۵.
- فهم کلام، محبوبه (۱۳۹۵)، «نقد روان‌شناختی «آنته کریستا» بر مبنای نظریه کارن هورنای»، نقد زبان و ادبیات خارجی (پژوهشنامه علوم انسانی)، دوره ۱۳، شماره ۱۷، صص ۲۰۹-۲۲۶.
- فیست، جس و دیگران (۱۳۸۷)، نظریه‌های شخصیت، ترجمه یحیی سید محمدی، ج ۳، تهران، نشر روان.
- کریمی، یوسف (۱۳۹۲)، روان‌شناسی شخصیت، چاپ هیجدهم، تهران، موسسه نشر ویرایش.
- لان‌دین، رابرت ویلیام (۱۳۸۶)، نظریه‌ها و نظام‌های روان‌شناسی: تاریخ و مکتب‌های روان‌شناسی؛ ترجمه یحیی سید محمدی، تهران، نشر ویرایش.

لورنس ای، پروین و جان اولیور (۱۳۸۱)، شخصیت: نظریه و پژوهش، ترجمه محمدجعفر جوادی و پروین کدیور، چاپ ششم. تهران، آبیژ.

معروف، یحیی و مسلم خزلی، (۱۳۹۵)، «تحلیل روان‌شناسانه رمان زقاق المدق اثر نجیب محفوظ»، دو فصلنامه علمی-پژوهشی نقد ادب معاصر عربی، سال ششم، سیزده پیاپی، صص ۲۳۴-۲۱۱.

هورنای، کارن (۱۳۴۷)، عصبانی‌های عصر ما، ترجمه ترجمه ابراهیم خواجه نوری، چاپ دوم. تبریز، کتابفروشی امید.

_____ (۱۳۵۱)، تضادهای درونی ما، ترجمه م. ج. مصفا، چاپ دهم، تهران، ابن‌سینا.

Adim, Abdullah, Golizadeh, Parvin and Ali Firozi (2014), "Analysis of Shams' personality and his relationship with Maulvi from a psychological point of view based on Karen Horne's personality theory", researches of mystical literature (Gohar Goya), 9th year, No. 2 (series 29), pp. 51-70. [In Persian].

Amiri, Jahangir and Farouq Nemat (2014), "Psychological analysis of Hadiyah's satires based on the theory of "Adler" and "Hornai", Lasan Mobin, Volume 7, Number 21, pp. 131-156. [In Persian].

Al-Qazi, Riyadh (2017), Bayt Al-Qazi Al-Arab Al-Akhir, London, Iraqibbc Al-Ikhabariya Institute in England. [In Persian].

Brahani, Mohammad Reza (1361). story writing Third edition, Tehran: Alborz. [In Persian].

Biyaban-Gard, Esmail (1378), Methods of increasing self-confidence in children and adolescents, fifth edition, Tehran, Publications of the Association of Parents and Teachers. [In Persian].

Pasandi, Faizeh, Iqbal, Abbas and Mohsen Saifi (2018), "Psychoanalysis of the components of happiness in the poetry of Khalid Abu Khalid based on positive psychology", two quarterly reviews of contemporary Arabic literature, consecutive 17, pp. 255-282. [In Persian].

Todorov, Tzutan (2008), Prose Boutiques: New Researches on Tales, translated by Anoushirvan Ganjipour, Tehran, Ni. [In Persian].

Khorosh, Mehdi (2014), Personality Psychology, first edition, Isfahan, Sena Publications. [In Persian].

Shamlou, Saeed (1388), schools and theories in personality psychology, 9th edition, Tehran, Rushd. [In Persian].

Shultz, Doan and Sidney Ellen Shultz (1377), Theories of Personality, translated by Yahya Seyed Mohammadi, first edition, Tehran, Homa. [In Persian].

Ghibi, Abdul Ahad, Khosh Nafs, Habiba (2017), "Psychological examination of character traits in the novel "Al Bazhanjana Zarqa" by Miral Al Tahawi based on Karen Horne's theory", two quarterly journals of contemporary Arabic literary criticism, 16 series, pp. 73-95. [In Persian].

Fahim Kalam, Mahbubeh (2015), "Psychological criticism of "Antechrista" based on Karen Horne's theory", Criticism of Foreign Language and Literature (Humanities Research), Volume 13, Number 17, pp. 209-226. [In Persian].

Feist, Jess and others (1387), personality theories, translated by Yahya Seyed Mohammadi, Ch 3, Tehran, Nash Ravan. [In Persian].

- Karimi, Yusuf (2012), Personality Psychology, 18th edition. Tehran, Publishing Institute, Ed. [In Persian].
- Landin, Robert William (1386), theories and systems of psychology: history and schools of psychology; Translated by Yahya Seyed Mohammadi, Tehran, publishing house.[In Persian].
- Lawrence E., Parvin and John Oliver (2011), Personality: Theory and Research, translated by Mohammad Jafar Javadi and Parvin Kadivar, 6th edition. Tehran, Ayez. [In Persian].
- Marouf, Yahya and Muslim Khazli, (2015), "Psychological analysis of the novel Zaraq al-Mudaq by Najib Mahfouz", two quarterly scientific-research journals of contemporary Arabic literary criticism, 6th year, 13 consecutive, pp. 211-234.[In Persian].
- Hornay, Karen (1347), The Angers of Our Age, translated by Ebrahim Khaje Nouri, second edition. Tabriz, Omid bookstore.[In Persian].
- (1351), our internal contradictions, translated by M. J. Mosfa, 10th edition, Tehran, Ibn Sina.[In Persian].

